

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 6.

У НОВОМ САДУ, 9. ФЕБРУАРА 1892.

ГОД, V.

ПЕСНИШТВО.

МАЈЦИ.

Када по небу блеђане звезде
Кроз таму ноћи разаспу зрак,
Ветрићи лаки шумором језде,
Из груди као уздисај лак,
Све санком благим када се снажи:
Нада мном санак не свија лет.
Тад моја душа суморна тражи
Над овим светом милији свет,
Радости вечне где цвати цвеће,
Где моћи нема туга и јад,
Где права љубав са вером леће
И где се сваки испуни над.
Крај одра мога у тамној ноћи
Тад ми се јавиш, о мајко, ти,
Благошћу твоје сијају очи,
Као да веле: спавај ми, спи!
О мајко, мајко, ја немам санка,
У мојој души руши се све

И сваке ноћи и сваког данка
По једна нада гине и мре.
Па има л' игде љубави, вере?
Та лаж и варка ликују свуд —
О мајко, мајко, ја немам вере,
Ја ништа немам, пушта је груд.
За што ме гледаш суморно тако?
Има ли ереће, кажи ми ти!
Благошћу твоје сијају очи,
Као да веле: спавај ми, спи!
О хвала, хвала, тај поглед благи
Све ми је казао, сад добро знам:
Спавај ми, спавај, тек санак драги
Донеће љубав и вере плам!
Ко таквој срећи у жићу жуди,
Сновима нек се повери он,
Ал тешко њему, кад га разбуди
Живота правог сурови звон.

Драгутин Ј. Илић.

ПЕСМА ЛАЗАНСКОГА.

Приповеда П. Жељски.

(Наставак).

П.
Од тога дана почеше њих двоје живети новим животом, животом до сад још не окушане сласти у међусобну споразумљењу, па још да не би туге и душевна бола за љубљеним првенчетом, би им срећа била потпуна. Маленици Милоје, слика

и прилика свога покојног браце, везиваше родитеље своје све јаче једно уз друго, нагнајујући им губитак и у детињском свом незнању тешећи их невиним и милим својим ћеврљањем.

Прође тако шест недеља тишине и задовољства у Ивановој кући. Обоје, и Иван

и Марија, с дана се у дан све то са више спокојства сећаху свога анђелчета, туга за њим добијаше у њих све то одређенији вид мирне поданости у оно, што се не да изменити. Друго им дете напредоваше, чисто с дана у дан, и телесно и душевно, те се њих двоје све већма свикоше савијати се око милога малога створа и у том нађоше најбољи мелем свом болу. Голубљом нежношћу угађајући једно другом, пажљиво се клонећи свега и једно и друго, за што знађаше да другом не годи, све се већма зближише а заједничко им лебдење над дететом споји им душе истим тежњама. Ко их је добро познавао пре па их сад мотрио, морао је опазити голему промену и у њега, а и у ње, ма да се спољашње према досадашњем није могла Бог зна како па боље изменити. Тек је канда ипак ова предуспретљивост сад и љубазност, и пред другима а паравио тим више, кад су сами, била пригоднија, неусиљенија. Оно мало још остала некадашњој грозничавој журајивости њеној, кад павлаш и најневиније што протумачи како не треба, Иван или није могао или баш није хтео да опазити.

Седе тако једаред њих двоје после ручка једно поред другог па се нешто живо разговарају. Она је некако немирна, узрујана; ко је боље погледа, може опазити, како јој се час по поздрве первозно стану мичати а усне задршћу. То је већ знак, да јој је што неправо а још не сме право да се ода, док не види, како је муж расположен, да ли на одлучан отпор или па одобравање и попуштање њојзи. Иван изгледа миран, равнодушан, тек се само по кад што, кад тише кад гласније, одсмехне, но што даћи разговор, то и његов смех све краћи, све испрекиданији.

— Али само ово једаред још, па ако још икад устражим, нећ нисам која сам. За Бога, знаш ваљда, да сам се толико већ задужила, целе сам јесени одлазила, где год сам била позвана, па то се, брате, мора вратити.

— Добро, добро! Нисам ја противан. Али не мора то бити у тако великом стилу. Доста је да позовеш све те твоје гослоје на ујину па у вече свако себи. На што је то, да ту још онда дођу и мужеви и

Бог те пита ко па онда држ и вечерај и картај се и играј и трика трака до зоре! Мени бар није до тога. Нема још ни два месеца —

— Знам већ шта хоћеш. Говориш тако, као да ја то дете писам обожавала као и ти, као да мене не боли срце.

Ту се баш љутито открене од њега.

— Ама, Марија! стана је он блажити. Та не кажем ја, да ти не жалиш за дететом. Али ево хоћеш сама да тако изгледа. Наумила си да правиш весеље у нашој кући, као да нас ништа не тишти.

— Па не можемо се живи законати. Морамо се тек и разонодити. Лако је теби! Ти по вас дан седиш у свом звању па имаш лепо забаве, а ја овде чамим сама самцита код куће —

— А дете?

— Не могу опет вечито бити ни уз дете. Де пробај ти па да видиш, како је то.

— Немој тако говорити, Марија! Изгледа ми, као да хоћеш да ми пребацујеш, што савесно вршим своје дужности. Па све ми се чини, као да би рада рећи, да у томе тебе и кућу занемарујем.

Она га погледи прекорно и лагано махне главом у знак да јесте.

— Богме си ти чудно неко створење! Не знаш ни сама шта хоћеш. Неправо ти, што цео дан скрштених руку ваљда не седим код куће. Марија, криво ми чиниш. Ја се искрено и својски трудим, да те разговорим, кад сам код куће —

— Но, баш тим, што ми приповедан своје ствари из суда. Као да то младе жене може занимати!

— Па ја ти не изводим суве какве теорије, него ти причам практичне случајеве —

— Да, како је син убио матер, како је, не знам, жена отровала мужа и све тако једно грозније од другог.

— А кад сам ја теби тако што приповедио а да писам уједно извео и корисну поуку за тебе?

— Тек не ћеш још рећи, да сам ја спала на твоје поуке, где је реч о дужностима и о моралу?

— Ето, већ си се наша очепљена. Кад ти сваки мој поступак, сваку моју

реци тумачиш на зло, како онда ја да по-
ступам, шта да говорим? Признајем ја, да
си ти паметна и разборита жена, али ћеш
и ти морати признати, да ја имам, што
рекли, бољи поглед у живот, па ако идем
за тим, да тебе од тих твојих претераних
идејала одучим, то је колико ради тебе,
толико, а још и више ради детета, коме
ти ваља да положиш темељ трезвену и
озбиљну васпитању. У том смислу ваља
да схватиш и моју, теби можда кадгод не-
јасну и загонетну озбиљност према теби.
Кад бих још ја попуштао по неким твојим
— допусти да рекнем: фантазијама, кад
бих ти чак ишао на руку, да оствариш,
што ти све по који пут машта дочара преда
те, коме онда горе, него нама двома и
нашем детету? Треба да ме појмиш, Ма-
рија, а не да ме вређаш недостојним сум-
ничењем.

— Видиш, Иване, како си неправедан
према мени, па како си и опет претеран!
рећи ће она благо и узмеће га под руку.
Сад од туда, што сам те молила, да при-
редимо домаћу забаву, изводиш то, да сам
„фантазија“, да сам лакомислена и шта ти

ја све знам. А то све, видиш, није ни нај-
мање потребно. Просто реци, да не ћеш
да дадемо ту забаву па мир Бог! Је ли
вредно, да се због тога нас двоје мразимо?
А знаш како је! Кажу истина, да бура и
олујина прочисти ваздух те је после тим
свежији, али то не важи када и под не-
бом брачног и породичног живота. Ту и
најмањи вихорић јаче задре па се трази
квару и штети виде дуго, дуго. Је ли, Иво
мој, да код нас не ће доћи више до тога.
Споразумећемо се нас двоје и без преба-
цивања. Било па није, је ли, Ивша! И
мени је сад чисто правије, што си ми мол-
бу одбио. Има то кад и други пут. Хајде
лепо да се помиримо. Тако, видиш! А сад,
ти одлази у читаоницу на облигатну твоју
црну каву а ја ћу с Милојем мало до стре-
лишта. Штета је пропустити овај лепи
данашњи дан. Нек се дете мало истрчи.

Стискоше једно другом руку, топло се
и срдечно пољубише па се разиђоше, он
на час два у читаоницу па онда посао,
а она да оправи дете али и да рањмишља,
како би се ипак дало удесити, да се на-
мишљена забава одржи и то што сјајније.

(Наставиће се).

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРERAДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

VI.

Марк беше у истину гладан, јер за час не-
стаде и стерлета и ћурке. У осталом није
баш ни Рајски за њим заостајао. Кад је
Марина дошла да спрема, однела је само
кости од ћурке.

— Сад би добро било што год слатко! рече
Борис Павловић.

— Пирога није остало, одговори Марина:

— има укувана воћа, али су кључеви у Василисе.

— Какав шрог! упаде Марк: — Зар се не
би могао начинити пунци? Има ли рума?

— Чини ми се да има: госпођа је дала ку-
вару за сутрашњи пудинг, ја ћу погледати у
бифе...

— А има ли шећера?

— У госпођичиној соби; одмах ћу донети,
рече Марина и отрча.

— И лимун! повика за њом Марк.

Марина донесе све, што су искали. Марк
спреми све што треба за пунци и запали рум;
Рајски погаен свеће те соба остаде осветљена
само тајанственим плавичастим пламеном рума.

— Дакле... рече Рајски после кратког ћутања.

— Дакле? понови Марк питајући.

— Јесте ли већ одавна овде у вароши?

— Има две године.

— Сигурно вам је досадно овде?

— Ја се трудим, да нађем себи забаве и
занимања.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Извините... али ја...

— Молим само без извињавања! Питајте без устезања. Ради чега се извињавате?

— Ради тога, што не верујем...

— Шта?

— У то ваше занимање... барем у оној улози... али пардон...

— Опет „пардон“.

— Која вам се приписује.

— Шта, мени приписују неку улогу?

Он наточи чашу пунша и попије.

— Пите! пунш је готов! рече напунивши чашу и пружајући је Рајском, који је попије лагано, без воље, само да чини друштво свом госту.

— Ви биете морали, настави Борис, осећати потребу, да се занимате ма чим, но мени се чини да ви баш ништа...

— А ви?

— Ја сам вам већ говорио, да сам уметник.

Марк слеже раменима и пони другу чашу.

— Хоћете ли још? запита сипајући Рајском.

— Не ћу, ја обично не пијем —

— Добро, онда ћу ја и за вас пити, рече Марк, пунећи чашу Рајскога. У ваше здравље! рече исекавши чашу.

„Да није пијаница?“ помисли Рајски, који се почео кајати, што је, позвавши њега, хтео да наједи бабушку.

— Ви велите, да сте уметник, а ништа ни-ете још урадили. Не ћете ни урадити ништа више него што сте већ свршили, а то је све врло мало. Много таквих смо ми имали, а имамо их још, који нису ни до чега дотерали. То су само недоношчад.

С подемахом наточи чашу Рајскога и попије.

„Хладан је, зао и без срца!“ закључиваше Рајски.

Ипак га је поразила она последња примедба:

„Много таквих имамо ми!“, шаптао је замишљен. „Да нисам и ја „недоношче“?“ А шта значи онда ово упорство, с којим тежим својој вечној сврси? Он не зна ни сам, шта говори.

— Ако ништа друго, оно ћете се уверити, да не давим свој таленат у вино! рече, окрепувши се према Марку.

— То је истина: то вам је једина предност над осталима. У осталом има разних врста пијанства. Да нисте од куд заљубљиве природе?

Рајски лако порумени.

— Чини ми се да сам погодио.

— По чему ви то знате?

— По том, што и то спада у уметничку природу: она се не туђи ничега човечанскога: nihil humanum — и тако даље. Чуо сам од Леонтија да сте начинили Мартин портрет, ја бих се смео онклатити, да сте ви заљубљени у ту девојку. Сликари су као и лечници и попови, ништа не раде за бадава. Па то не би било баш рђаво... мало позабавити девојку, одиграти један мали роман, па баш и драму...

Гледаше дреко на Рајског и засмеја се на-косно.

— Господине! повика Рајски ражљубен, ко вам је дао право, да тако говорите?

— Тише, тише, да нас не чује бабушка! рече Марк флегматично.

— Чујте!... поче опет Рајски скунивши обрве...

— ... Што вас до сад нисам избацио кроз прозор, настави место њега Марк: — имате да захвалите једино том, што сте мој гост! Зар не, тако сте хтели рећи? Ха, ха, ха!

— Не, имате да захвалите том, што сте пијани! рече Рајски мирно, седе на столицу и замисли се.

Друштво Марково поче му сад досађивати.

— О чему мислите? запита га Марк после подужег ћутања.

— Погодите, ви имате дара за то.

— Ви се кајете, што сте ме позвали к себи.

— Готово... одговори Рајски неодлучно.

Остатак пристојности му је сметао, да буде са свим искрен.

— Говорите смелије — као и ја: кажите све, шта о мени мислите. До скоро сте се интересовали за мене, а сад...

— Сад, заста, врло слабо.

— Јесам ли вам досадио?

— Нисте ми досадили, али сте престали интересовати ме, бити новост за мене. Сад вас видим и познајем.

— Па кажите, шта сам ја?

— Шта сте ви? попови Рајски, ставши пред њега и гледајући га исто тако отворено, скоро дреко, као и Марк што гледаше њега. — Нисте ви никаква велика загонетка; Тит Никошић вели: „скренуо још у раној младости с права пута!“ а ја велим, да ви просто нисте добили никаква васпитања, иначе не бисте ни скренули: због тога и не радите ништа...

— Дед'те, дед'те, наставите само! рече Марк живахно: — ви растете у мојим очима, ја сам

мислио, да сте и ви онако смежуран, притворан и „приетојан“ господин, као што су сви тамо... Али ви показујете духа... то је лепо! наставите само!

Рајски ћуташе немарно.

— Шта значи васпитање? настави Марк. Погледајте своје рођаке и пријатеље, они су добро васпитани, лепо умивени, очешљани, они не пију, показују belles manières... па признајте, да ни они не раде више него ја. И ви сами сте васпитани — ето ви не пијете: па осим портрета Мартина, и романа, који намеравате...

Рајски одмахну нестриљиво, а Марк заврши своју фразу смехом. Смех тај раздражаваше живце Рајскога. Осећаше потребу, да врати Марку мило за драго.

— Да, ви имате право, рече, нити су они нити ја приправљани за рад. Наша егзистенција беше осигураца.

— Велите, да нисте приправљани; како да не? Учили су вас јашити за војничку службу и лепо писати за грађанску службу. На универзитету сте слушали и права, и грчку и латинску мудрост, државничке науке, и шта ти ту није било. Па све оде у тартањ! А сад наставите о мени; шта сам ја?

— Ви сте оназили, рече Рајски, — да су наши уметници престали пити, и видите са свим правилно у том прогрес, т. ј. васпитање. А уметници ваше сорте — још се нису поправили... као што видим, још увек су они пети...

— Какви су они уметници? — реците, молим вас, али се само немојте женирати.

— То су уметници — sans façons, који се при првом састанку онцијају, лупају ноћу на прозоре, нападају гостионице, узајмљују од свакога новаца...

— Па не враћају! допуну Марк. — Браво! Слика је саема добро испала, али ради потпуности и истинитости ваше слике узајмите ми стотину рубаља, којих вам никад не ћу вратити, осим ако ви доспете у моју кожу, а ја у вашу.

— Ви се сигурно шалите?

— Није ми ни на крај памети! Бостанџија, код кога живим, наваљује, да му платим; он ме и храни, а нема сад ни пребијене паре. Обојица смо у неспријаци.

Рајски слеже раменима; за тим потражи новчаник по џеповима, извади из њега неколико банкнота и положи их на сто.

— Овде има само осамдесет, ви хоћете да ме закинете, рече Марк, пребројивши новце.

— Више немам. Моји новци су код бабушке, сутра ћу вам послати.

— Немојте да заборавите. За сад ми је и ово доста. Али сад наставите даље; стали смо код: „позајмљују новце па не враћају“, говораше Марк, трпајући новце у џеп.

— Беспослене битацге, којима је одвратан сваки рад и поредак, настави Рајски; скитати се и живети на туђ рачун — ето то је све, што им остаје, чим ударе странпутицом. Они су често неотесани и прљави; а има међу њима и таквих, који се хвастају својим цинизмом и дронцима.

Марк се засмеја.

— Тако ваља! Нема ту овамо онамо, него управо у очи. Лепо, врло лепо! рече смејући се.

— А што велите, да има много овакових уметника, као што сам ја, настави Рајски, — то вам ја кажем, да таквих вештака, као што сте ви, има далеко више: број њихов је легеон.

— Још мало па ћемо бити квит, примети Марк, — само допуните: легеон пуштен у стадо...

Он се опет засмеја. Рајски се такођер поче смејати.

— А сад ми кажите, за што сам ја таки? рече Марк: — пред вама је брава, нађите сад и кључ.

— За што сте таки? понови Рајски размисљајући и ставши пред њега: — ја мислим овако: ви сте од природе били жесток и живахан дечко. Код куће су вас мати и дадиље размазиле.

Марк се осмехну.

— То мажење је пробудило у вама деспотизам; па кад сте се отели од мајке и од дадиља, дођоше туђи људи и почеше ограничавати вашу самовољу, то вам се није допало, ви се почесте измотавати а они вас гонити с једног места на друго. Ту сте се сад почели светити друштву: увиђавност, тишина, туђе благостање чињаше вам се грех и порок, поредак одвратан, људи рђави... И онда удри узнемируј живот мирних и скромних људи!...

Марк махаше главом.

— Једни од тих уметника просто се расплину у картању, у вину, настави Рајски, — други опет хоће на силу бога да играју неку улогу у јавном животу. Ухвате се ма за какву немогућу идеју, заузимају се за њу по где кад баш искрено; уобразе себи да су пророци и проповедају међу незналицама по крчмама. То је лакше него

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

радити. Ако се који избрбља што год против власти, онда га шаљу с једног места на друго. Они су свима на терету, свуда су их већ сити. Сврше на разан начин, каква је већ који карактера: неки, који су као ви, с временом се умире и задовоље...

— Али ја још нисам свршио; ја тек запошљем! Шта ви ту говорите? прекиде га Марк.

— Неке опет затварају у лудницу због идеја им...

— То још није никакав доказ, да су луди. Сетите се само, да су и онога, у чијој се глави понајпре зародила мисао о снази паре, затворили у лудницу, опазите Марк.

— Е, где ти њега, молим те! Ви сте, чини ми се, уверени, да заступате какву велику мисао!

— Јесам, за цело! потврди Марк са коичном важношћу.

— А какву то?

— Како сте нескромни! Погодите! рече Марк зевајући и, спутивши главу на јастук склопи очи.

— Спавао бих, рече.

— Лезите овде, на мој кревет: ја ћу лећи на диван — позиваше га Рајски: ви сте гост...

— Гори од татарина... кроз сан промрља Марк; лезите ви само на кревет, а мени је... све једно...

— Лаку ноћ, недоношче!

— Лаку ноћ, руски Карло Море!

Рајски приступи прозору, одмакне завесу и гледаше у тамну звездану ноћ. Час по би се чули стражари где лупају у своје дашчице и лењиво се довикују: — пази! Само од оне стране, где беше варош, чуо се потмуо лавез паса; иначе царствоваше свуда тишина, мрак и покој. Соба беше слабо осветљена плаветним пламичком од рума, који тек што се није угасио. Неко закуца на врата.

— Ко је то? запита тихо Рајски.

— Ја сам, Борисе, отвори брже! одговори му Татјана Марковна. Шта је то код тебе?

Рајски отвори. На вратих се указа Татјана Марковна, сва у белом као какво привиђење.

— Људи божји! каква је то светлост? викну узнемирена, кад виде пламен.

Рајски јој одговори смехом.

— Шта је то с тобом? Видела сам кроз прозор светлост; уплашила сам се, мислила сам да спавам... Шта горе то у чаши?

— Рум.

— Зар ти ноћу пијеш пунци! шапћући и са ужасом рече она и пренеражена гледаше час на њега, час на чашу.

— Признајем, бабушка, да по гдекад волим да се напијем...

— А ко то овде спава? с новим пренеражењем запита она, опазивши из ненада спаваћива Марка.

— Тише, бабушка, да га не пробудите. То је Марк.

— Марк! Да пошљемо по полицију? Где си га нашао? Како си се с њим здружио? шапћуће у чуду, погледајући сваки час на Марка. Пије ноћу са Марком пунци! Шта је теби, Борисе Павловићу?

— Састао сам се с њим код Леонтија, говораше он, наслађавајући се њезиним ужасом. — Обојица хтедосмо да једемо: он ме позва, да идемо у крчму...

— У крчму? Само је још то фалило!

— А ја сам га довео к себи... па смо ето вечерали...

— За што ме ниси пробудио! Ко вам је издао? Шта сте добили?

— Стерлета и ђурке; Марина је све наша.

— Сама хладна јела! Како да ме нисте разбудили! Има спремљена меса, пилећине... Ах, Борјунка, како ме срамотиш!

— Ал ми смо и овако са свим сити.

— А пирога? чини ми се да није ни остало. Шта сте јели за дезерт?

— Ништа: ето Марк је правио пунци. Ми смо сад сити.

— Није него сити! вечерали без топлога јела, без пирога! Одмах ћу вам послати укувану воћа...

— Не, није нужно! А ако баш хоћете, ја ћу пробудити Марка и питаћу...

— Махни се, Бог с тобом: зар не видиш, да сам у прихваку! заплашено га одговараше Татјана, сакривајући се у коридор. Остави га нек спава!... Па где како спава; скупио се у клупко, као штене! рече љутито погледајући Рајског. Нек те је стид, Борисе Павловићу; зар нема перина у кући? Ах Боже мој! Та угаси ми ту проклету ватру! Без пирога!

Рајски духну и угаси плаветни пламен и загри своју бабушку. Она га прекрети и погледав још једном мрко на Марка извије на прстима на поље.

Он већ хтеде да легне спавати, кад зачује поново куцање.

— Ко је опет? зашта Рајски и откључа врата.

Марина прво унесе и метне на сто стакло са воћем, а за тим увуче перину и два јастука.

— Послала госпођа, ако уехтетет варена воћа, рече. — А ево и перина, ако се Марк

Иванић пробуде, а они ето нек изволе лећи на перину.

Рајски се још једном искрено и од срца засмеја, а у исто време беше тронут до суза добротом своје бабушке, нежношћу тога женског срца и тиме, што је тако верна својим правилима гостопримства.

(Наставиће се).

ПРОСВЕТНИ ИДЕЈАЛ ДАНАШЊЕГА ДОБА

ГОВОРИО У ДВОРНИЦИ СРПСКЕ ВЕЛ. ГИМНАЗИЈЕ НОВОСАДСКЕ О СВ. САВИ 1892. ГОД.

професор Тих. Остојић.

Српски свет показује нам данас величанствену слику. Гледећи вас овако дивно сабране у овом знаменитом просветном дому, живо замишљам себи ту слику: и у крајњем кутићу нашега народа и у најмањем сеоцу у овај мах служи се свечана служба, походи се школа, свети се и она и њени млађани становници и онда се из тисућа грла с љубављу кличе светитељу Сави. Свечана раздраганост, која нас разгрева, као муњевита струја прелеће брда и долине, реке и градове, села и засеке растуренога народа нашега, припуштава срце за срце, заталасава хиљадама груди, хиљадама осећаја захвалности, поштовања и одушевљења стана у узвишену хармонију, која се као дим с горе диже у славу учитељу Сави. Сви смо данас загрљени у једној мисли.

Прилика је, да се у овом просветном храму запитамо, зашто се данас сестрине црква и школа? Шта ли то сваке године на овај дан утиња у нама и личне и друштвене страсти и доводи нас цркви и школи, шта распољује по неком нагону српске општине и просветна друштва, да се надмећу, ко ће сјајније прославити четрнаести дан овога месеца? Јамачно је нешто огромно и значајно што покреће толико људство.

Презрети владарски сјај и заменити мач крстом у седамнаестој години показује велику јачину воље; босоног ходати по камену светогорском и живети по правилу испосничком сведочанство је сиљнога верскога одушевљења. Уз ове личне врлине ко да обележи достојно за-

слуге за народ српски тога великога Немањина, који задоби самосталност српској цркви, који са својим оцем старцем Немањом подиже Хиландар, академију старе српске књижевности, који је и рецју и пером просвећивао свој род. Све су ово сјајне црте Савине слике, које доуњују једна другу до величанства, које и наша црква и повесница по својој знаменитости цене. Али поглавито она *просветна мисао*, која га кроза цео живот води као за руку, мисао, да свој народ приближи *грчко-хришћанској просвети*, уздиже га у очима данашњег папа и поставља га на узвишено место заенивача наше просвете. Та просветна мисао тињала је и кроз таму наше историје, и када се прилике окренуше на боље и наш народ васкрсну на нов живот, планула је и та просветна мисао и обасјала је свежим сјајем чело Немањина сина.

Свети Сава је схватио просветни идејал својега доба и тежио је да га усади у срца ондашњих Срба. У тој мисли има много животворне снаге. Данас после седам векова друге су прилике, али мисао она је и данас сиљна. Просветни идејали су се мењали, али свагда је постојала у човеку тежња, да се поправља, да буде бољи. Његовање светосавске славе је знак пробуђенога интереса према просвети и њеном најјачем стубу: школи, али ако та слава није само празан блесак, треба и да радимо у духу светога Саве, треба да оживимо његову просветну мисао: *треба и ми да разумемо просветни идејал нашега времена и да му се што више примакнемо.*

Да промотримо из ближе, шта је просветни

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

идејал и какав је просветни идејал данашњег доба?

Од кад је човек почео умовати о себи, увидео је, да има већ од природе много недостатака, да од детињства обикне многим погрешкама. Зажелео је да их бар у својем сину искорени и да исправи стабло, док је још младо. При томе му је мајка створила узор од човека, окићена особинама, како је само најлепше могао замислити. Разна доба и разни народи имали су и разне такве идејале, како је већ донела собом повесница и опћа висица образовања. Тако беше старим Јелинима идејал мудраца, Римљанима говорник, јер је говорничка вештина најпотребнија државнику. Грцима доба св. Саве беше идејал: религијозан човек, пун хришћанских врлина. Тако беше још до скоро у наше браће под турским господством идејал јунака, „који знаде стићи и утећи и на страшном мјесту постојати“.

У напред се може очекивати, да ће најсавршенији бити идејал данашњег просвећеног доба, које се могуће користити богатим искуством прошаних векова и великим напретком у наукама, особито напретком философије.

Па дакле на што треба да тежимо у образовању, шта може и шта треба човека да усрећи, каком просветном идејалу треба да следује људство, управо, који просветни идејал је најдостојнији, да човек иде за њим? Ово последње треба особито нагласити: који просветни идејал заслужује по својој апсолутној вредности, да га човек постави себи узором? Јер и данас су међу људима веома подељена мишљења, како треба дете образовати, шта се хоће од њега да начини, чему да се оно учи. Већина мисли, да је просвета само средство, да се дође до хлеба. Други опет, којима је живљење обезбеђено, желе, да им дете прибере толико знања и да стече формалнога образовања, да се „уме наћи у друштву“. Али није тешко увидети, да овакви идејали не могу имати одлучну вредност. Како се често срећемо са људима, који су споља врло углађени, умеју „да се нађу у друштву“ а у души им је пустиња и морална голотиња, колико их има са главом препуном сваковрсна знања, али знања неплодна, знања, које није ником (на можда ни њему) од користи или је од штете за друге људе, колико њих ћемо наћи у друштву, који имају потпуну квалификацију образованих људи а у дубини душе им господари суровост?

Није и не може бити највиша сврха про-

свети пуко знање, ма оно било како огромно, ни једнострано умење, ма оно било како савршено. Само оно треба да је човеку просветни идејал, што има вредности и за *личност* човекову, а то је једино *воља* и то тврда, доследна воља. Па још ни то није доста, него така воља мора се покоравати још и моралним законима. Човека као такога не одликује знање ни вештина, него дело, које истиче из слободне одлуке његове, а стоји у складу са моралношћу. Према том у средини сваке васпитне наставе стјци образовање такве воље и за ту наставу има вредност само оно знање, које може образовати таку вољу. Знање, које није приправно, да у сваком zgodном тренутку пређе у дело и то добро дело, то је као закопано благо, од којег нема нико користи те је и оно само без вредности.

Ето, то је просветни идејал нашега доба, на који треба да тежи сваки родитељ и школа. Ако школа може да образује у својим ученицима вољу, готову на свако племенито дело, да начини од њих карактерне и моралне људе, да пробуди у њима свестран интерес за све истинито, лепо и добро, онда је она свој задатак испунила.

А да ли она то баш заиста може? Има ли у опће средстава, којим можемо утецати на образовање воље? Психологија, наука о души човечјој, говори нам, да има. Данашња наука нам не представља вољу као неку засебну душевну снагу, која се према том може и образовати неким особитим начином, него као неку душевну појаву, којој основа лежи у представама. Скуп свих наших представа чини наше знање. Значи, да воља и знање стоји у нераздељеној свези и да се управо кроза знање иде к вољи. Узоре добре (моралне) воље поставља етика или практична философија (наука о мотивима човечјег делања).

Према том просветни идејал нашега времена може се постићи, воља се може образовати. Да ли може школа сама испунити ту тешку и узвишену задаћу? Одговор је: сама не може. Кад дете дође у школу, оно донесе са собом већ замашну гомилу сваковрсних представа (знања), које су подлога за образовање воље. Ако така садржина душе, каку је дете донесе у школу, не одговара оном просветном идејалу, школа ипак нема начина, да ту садржину збрише у детињој души, него шта више, ако хоће да има успеха, мора на њу надовезати свој рад. Па и кад преузме већ школа ученика у своје руке, ни

онда није он само њеп. Од 168 часова недељних утиче школа на њ највише 30 часова, остало време је он код родитеља. Породица, као што видеемо, удара први темељ детињу образовању, она и за време школовања највише утиче на њ. Из тога излази прво, да и на породицу пада један део, и то већи део образовања и друго да породица и школа морају живети у тесном пријатељству, ако хоћемо, да се образује у ученику јединствен круг мисли, из којих треба да потиче воља, складна са моралним законима. Што

њим и великим? Површноет, неразумевање посла и недостатак добре воље чине квара у обема тима васпитаљама нашега народа. Ми се привидно образујемо, пролазимо кроз школе, добијамо неку углађеност, али срце нам је празно; наше знање нас не гоци да га у згодним приликама и употребимо, немамо интереса за истину, лепоту и доброту; посматрамо шта се збива око нас, али смо према свем хладни; добро дело не буди у нама допадање а рђаво гнушање. Једино што научимо вешто сакривати своје пра-

П. Адамов.

породица у детету постави као основу, на том мора школа даље зидаати, чему школа учи ученика, оно треба породица да развија даље. Ова два топла гнезда човечанске просвете само удружена могу уздићи подмладак до просветног идејала.

Кад се с ове тачке погледа на наше данашње образовање, колики недостатци нам се указују? Колико занемарује породица своју дужност према подмлатку, колико ли има породица, које су неподобне, да чине ту дужност? Колико јоште има недостатака на нашим школама и малим и сред-

во мишљење и осећање.... Ето то су све последице шаблонскога, површнога образовања, образовања, које не иде за неким идејалом, него се управља по случају.... Какве су последице таквога образовања, видимо на нашем празном и неплодном јавном и друштвеном животу.

*

Сваке године нам по једном евађе овај свечани дан, сваке године га радосно дочекамо и сјајно прославимо — о, кад бисмо се сваке године споменули и велике просветне мисли Немањина сина,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

велике мисли, да се и ми приближимо просветном идејама својега доба, — о, кад бисмо се сваке године сећали уз прославе и дужности према

школи и просвети.... Тада бисмо испунили аманет нашега светитеља.

То би његовој сени била најповољнија служба.

О ЛУКСУЗУ.*

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

I.

Човек ради да живи, привређује да би могао намиривати различне своје потребе, које га и највећма подстичу на рад.

Што је који човек и народ образованији, у култури напреднији, тим више има и потреба; али их и тим лакше и боље намирује, што је обилатији и плоднији његов рад, производи више и вреднијих вредности.

Потребе су разнолике и тако многобројне, да се не дају изређати, а тичу се или одржања нашег физичног бића, или унапређења и усавршења наших интелектуалних (умних) и моралних (наравствених) сила те су то *потребе нижега реда*, или материјалне, које преовлађују код сурових и у култури заосталих људи и народа, то *потребе вишега реда*: умне и моралне, које су знамења већег материјалног благостања и вишег ступња образованости.

Важна је подела потреба у народно-привредноме погледу, навластито што се тиче саме ствари, коју под горњим натписом овде расправљамо, на *преке потребе*, које су нам на одржање живота и здравља и без којих не можемо бити, као: храна, стан, руво, огрев, и *споредне потребе*, које су нам на мању или већу корист, удобност и уживање, на олакшање и улепшање живота, које нас дижу и унапређују морално, умно и материјално и које су с једне стране последак просвете а с друге стране и саме моћни покретачи више културе.

Једно од врховних начела народне привреде је, да *своје издатке прилагођујемо својим дохотцима*, одржавајући међу њима складну равнотежу. У томе се огледа врлина штедње. Дobar економ ће, намирујући своје разумне потребе, свагда се чувати, да не троши преко својих прихода, гледаће још да му од њих што претече преко издатака, на ће ту своју уштеду дати на даљи

приход, или ће је употребити на неподвижене случајеве.

Разумна штедња подједнако је удаљена и од *цицилука* и *раскош*, које страсти тако руже и понижавају човека. Циција скупља благо цигло зарад тога да га што више има, он му није господар, већ му је роб, не уживајући га ни сам нити дајући другоме да га он ужива. Циција не *познаје породице, ни пријатеља, ни отаџбине, ни човечанства; једини му је идол, једина страст не-заситива жага за богатством*. Право вели енглеска узречица: *Циција није никоме пријатељ, али је клети душманин себи самоме.**)*

Раскош није тако гнусна страст са стано-вишта морала; али је он тим штетнији и убитачнији од цицилука у народно-привредном погледу. Док циција главнице само за неко време, за свога живота, извлачи из промета, расипкућа их немилнице арчи и упропаћује, чинећи тим грдно, ненакнадиву штету народноме благостању.

Али у намиривању својих разумних потреба ваља нам се држати и неког реда; ваља, на име, издавати најпре на оно, што нам је ближе и прече на тек након намирења тих животних потреба бринути се и за потребе другог и трећег реда, које су нам на корист и мању или већу удобност, али које су ипак према потребама првога реда више од споредне вредности.

У те потребе, које се са напредовањем културе све већма множе, спадају и такозване *луксуске потребе*.

Лукус је латинска реч и има пространо значење, јер се под њом разумева претерано трошење, расипање и арчење имања, пусто и бесмислено разметање, величање сјајем и велелепјем. Како у језицима других, па и великих и образованих народа, нема такве речи, која би обухватала све те појмове, то се та реч и у њих одомаћила: у Немаца се каже „Luxus“, у Француза

вреде, написао В. Рошер, превео Владимир Јовановић. У Београду 1863.

** The miser is a friend to none, but a bitter enemy to himself.

* Извори: Adam Smith: Inquiry into the nature and causes of the wealth of Nations.

Wilhelm Roscher: Ansichten der Volkswirtschaft, VII. Система народне привреде I. (Основи народне при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„lusso“, у Талијанаца „lusso“, у Енглеза „luxury“ и т. д. Мађари, који као пуристе не употребљавају радо у своме језику туђе речи, преводe реч луксуз доста незгодно и неспретно са „fényűzés“ — терање сјаја — те се службе том рећју често и онде, где нема ни помена о сјају, где се, на пример, преко мере троши на јело и пиће.

Луксуз је релативан појам, јер је према различитим временима и приликама и он сáм различит. Под том речи се разумевају обично *издатци за ствари, које су према различитом друштвеном и материјалном стању у мањој или већој мери излишне*. По томе ће сваки појединац, сваки сталеж и народ све оне издатке сматрати за луксуз, без којих он може бити. И тако ће оно, што обичну тежаку и раднику изгледа да је луксуз, имућнијем човеку средњег сталежа бити сваки-

(Наставиће се).

данња потреба, а овај ће опет сматрати за луксуз друге издатке, без којих не може да буде богаташ или онај, који у друштву заузима виши и угледнији положај. Вино и финије хаљине су за простог тежака и радника ствари луксуза, а за имућнијег човека средњег сталежа редовна потреба; богаташ ће редовно сваке године трошити на купатила и путовања, што би за обичног грађанина, коме се не расипа благо, било луксуз.

Да је луксуз *релативан* појам, види се и отуд, кад га применимо на различита времена. Шећер и кава беху некад луксузна роба, коју цигло само великаши и богаташи по скупе новце могаху набављати из далеких крајева света, а данас је та роба у оној употреби, троше је и сиромашније класе народа.

Др. Ђорђе Дера.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

Пантеон.

Сваки у бога дап, кад из куће изађем, или се кући враћам, прођем пред Пантеон. Преда њ проћи, а у њ не завирити, то је скоро немогуће; те и ја, ма да сам више пута уморан од силна трчкарања, кад год мимо њ прођем, а ја редовно у њ сврнем. Пантеон је најљепша римска црква и уједно једини старински храм у Риму, који се цјелокупан сачувао, те у ком путник може да промотри, у потпуном склопу, несравњиву љепоту старинске архитектуре и особити карактер старинског култуса. Кад преда њ ступи, па се загледа у оне величанствене стубове од источног гранита, што му тријем красе, те који су тако дебели, да их једва два човјека могу рукама опасати; кад се за тим око њега прошета, па му оком поглади тешке округле и црвенкасте зидине, и онај дивни фронтон, којему су толика стољећа благородно лице огарила — човјек се чисто потресен осјети пред оном строгом величином, пред оном красном простотом, пред оном смјелом замисли. Док тај горди споменик старинске уљудности посмат-

рам, мени се збиља чини, као да лакше дишем, па се поносим, што људском соју принадам, а душа ми живљим жаром лебди за сјајним успоменама римске славе и госпоштинe.

Коме овај честити споменик познат није, ако ништа, по разлијем сликама и репродукцијама, што се о њему свијетом проносе? И ја сам га често у слици гледао и разна описивања о њему читао, ипичекујући жељно час, да га се и у суштини нагледам. И ево дође вријеме и томе. Ути сак је његов преко очекивања велик. Не ћу да ти га овдје на ситно описујем, препосећи туђа стручна описивања, којих има изобиља. Једно ћу ти само напоменути: свакоме од ових стубова у прочељу, на којима је фронтон наслоњен, има по тринаест метара висине, не узимљући у рачун подножја и главе, све од бијела мрамора. Има их шеснаест на броју. У бога дивна фасада.

Уђимо унутра. Храм је и данас, као у старинско доба, озго раскривен; бива: кубе му је на врхунцу пробушено, а та је рупа девет метара широка, и једино кроза њу свјетлост у унутрашњост цркве-

www.dmlb.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ну продире; другог прозора нема. Кажу да је та свјетлост с висока символисала врховно божанство, те над свијем осталијем боговима (којима храм бијаше посвећен) влада. Погоници су радо вањске појаве у природи за символ нечега узимали. И збиља, као да то видљиво знамење боље и јаче вјеру подржава, него ли мртво слово. Киша често пута, кроз оно отворено зјало, по црквеном патосу пљунти, ал' ни сунце не штеди својих зрака побожнијем христјанима, који се сада ту Богу моле. Да красне ли у њему свјетлости ових дивних септембарских дана! Унутрашњост овога храма чисто пјева, па те на веселост располаже. Добро је рекла госпођа Стаелова: „Погоници су обожавали живот, а христјани обожавају смрт.“

Пантеон је тако саграђен, да ти се много виши чини, него ли је заиста. У Петровој цркви догађа се, па против све обратнo; она ти се на први мах много мања чини, него што је. Пантеону, веле,

(Наставиће се).

УМЕТНОСТ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

Зимовање у Новом Саду од 2. новембра 1891. до 26. јануара 1892.

Мал те не пуна три месеца провела је ове зиме дружина српског народног позоришта овде у Новом Саду. Дала је за то време 47 приказа, од којих је 24 било у претплати а 23 — неспоразмерно много — ван претплате. Новосадеки се Срби овом приликом одазвали народном позоришту тако, као што већ веома, веома давно нису. Према томе је и материјални успех одекочио овога пута куд и камо од досадашњих. Свега је пало преко шест хиљада и седам стотина форината, а од тога је по одбитку трошкова за цело остало доста и чистих. То је свакако дивна сведожба за позоришну и родољубну свест Новосадаких Срба па не би ли Бог дао, да Новосађани од сад сваки пут тако својски пригрле народно позориште те да не узимају разлога црвенети, што ће пред Нови Сад и опет непредвјачити које друго српско место, које ни у сну не сме претендовати назив „срп-

ског позоришта“. Но и управи се мора признати, да је овога пута свим и свачим настојала, да публику привуче и да јој оследи позориште. Ангажовала је коровођу стручњака у лицу познатог композитора *Хуга Дубека*, који је већ и за ово кратко време показао, да су право имали они, који се тужили на то, што се певање, тај позудани мамац за позоришну публику, још од одласка *Милутиноскога* амо — а то има богме својих петнаест и више година — толико сматрало за споредну ствар. А шта ли ће тек показати, док још боље, што по реч, уђе, док позна прилике па према њима удеси свој рад! Биће то лепо. Управа је новом ликовођи одмах својски ишла на руку тим, што му је наврбовала читаву легијницу млађега света, који ће са досадашњима, док се само „упевају“, еклонити красан корић. До сад је приновак тај показао своју добру страну у т. зв. призорима у маси. Тако шарених, оку

помаже то, што је између стубова, који га изнутра наоколо красе, остављено више простора слободном кретању, и што у њему нема никаквијех слика, ни украшења, док је Петров храм с њима претрпиан. Од како га 619-те године по Христову рођењу цар Фокас уступи римскијем владикама (папама), претвори се Пантеон у христјанску богомољу, и поганички богови морадоше да уступе мјесто свецима и мученицима; кашње, као у почаст првобитној намјени овога храма, дозволише свети оци, да се у њему сахране остаци гдјекојег великог умјетника, као н. п. Рафајила, умјетничког полубога.

Сад се у Пантеону спојила најудаљенија прошлост са најновијом садашњошћу, јер је овај храм, као што је познато, сазидао Агрипа, зет *првог римског цара* (Августа), а од 1878. године почивају у њему кости *првог краља уједињене Италије*, Виктора Еманујила П., чувеног „краља поштењака.“

Марко Цар.

угодних слика, као што их је ове зиме по који пут бивало на позорници, ја бар не памтим већ давно.

Гостовање припознате уметнице Велике Нигринове са краљ. народног позоришта Београдског било је права посланица чак и за најразмаженије пробираче. Цењена та гопша приказала се овде као Есмералда у Бирхџајферцину „Звонару богородичне цркве“, као Клера у Онстову „Господару ковница“, као Маргита у Гетову „Фаусту“ и као Наташа у Паљмову „Некљужеву“. Могу овде само толико рећи, да је у сваки тај женски лик улила Велика Нигринова толико идеалности и песничке топлине, да јој се човек, хтео не хтео, морао дивити.

Био је овде и Милош Цветић из Београда, да сад тек, после мал те не пуних пет година, прокрчи пута свом „Немањи“. Ма навукао на себе и по толики пут већ прекор, да закерам, не могу да прећутим, да се ја сад, кад сам „Немању“ и с позорнице видео, више него икада чудим оном, ни више ни мање него баш култусу „Немање“ од пре пет година. Ко је већма крив томе, што сам се ја — а биће их још са мном — сад са свим разочарао, да ли Цветић *глумац* или Цветић *ишсац*, не уем јасно и праведно рећи. Но као да је глумац пица са свим отерао у закутак, тако бих ја рекао. А ко то још не зна, шта је глумац, кад се осили, кад, као по Шилерова ватра, „*der Fesseln sich entrafft*“? Па и ја разумем *глумца*, потпуно га појмим, но *ишсац* ми је баш загонетан.

Уз Цветића је као Ана у „Немањи“ гостовала Вукосава Јурковићева са Београдског краљ. народног позоришта, „ускочивши“ за оболелу Бакаловићку. Чедно, мило и разборито је то чељаде са чисто швигарастим страхопоштовањем према мајци уметности. Па јој доликује сваки покрет и свака реч уме да увери. Но, а у петом чину, где јадница Ана као на белу хлебу чека одсудну реч свога оца а Немања догле *con amore*, што рекао неко: добро по сахата преговара и удешава с другима — ту би већ и Милка Гргурова изгубила скок а не ће млада Вукосава Јурковићева! Да ли ми ту сад та „пунонадежна“ искушеница у самостану Талијину верује, да *глумац* Цветића баш одиета разумем, баш одиета потпуно појмим, кад ми је *и сац* Цветић загонетан?

Од 47 комада, што ове зиме пређоше преко позорнице у Новом Саду, петнаест их је за Нови Сад са свим нових а од тих су опет шест оригинали српски а девет их је превода и то четир с немачког, два с француског, два с мађарског и једно пола с француског пола с немачког. Српски су оригинали: Глишићева „Подвала“ (сад тек доспела амо, а написана је пре једно десетак година), Драгутина Ј. Илија „Јаквинта“ (исто као и „Подвала“), Веље Миљковића „Врачара“, Милана Савића „Дојчин Петар“, Милорада П. Шапчанина „Задужбина цара Лазара“ и Цветићев „Немања“. С немачког су новине, да буде право и Димокриту и Ираклиту, две шаливе а две тужне; шаливе су: А. Шрајбера „Не ће варошанку“ и Оскара Блументала „Баволове етене; тужне су: „Ева“ и „Александра“, обе од модернога данас Рихарда Фоса. С француског су шале: „Диран и Диран“ и „Три жене у један мах“ а с мађарског „Радничка побуна“ Сиглигетичја и Балажа и „Челик човек“ Григорија Чикије; још оно једно ванбрачно чедо Француза Димаса и Немце неке Терезије Магерле — Магерле, тако некако! — презива се „Гроф Монте Христо“.

Из нашег старог — смемо ваљда и ми већ похвалити се: класичног — изворног репертоара извађен је био Суботићев „Милош Обилић“ и Лазе Костића „Максим Црнојевић“ а од страних се класичара јавио Шекспир с „Краљем Лиром“, Гете с „Фаустом“ и Шилер са Разбојницима“ и „Маријом Стјуартовома“.

Остало су били већином последњих година до миле воље надавани те већ нешто и извађали комади од багре „Својекога лозе“, „Циганша“, „Распикуће“ и тима подобних. Погрејала се чак и стара „Париска сиротиња“ па се и с њоме покушало, не ће ли „с новом поделом улога први пут“ — не знам само шта?

У главном може човек задовољан бити с радом позорнице дружине ове зиме. По приказима се највећим делом осећало, да влада нека уметничка дисциплина, за каквом се већ одавна чежнуло. Чија је заслуга, те дође, не знам, главно је да је има, а ако се како год опет не утаји, у сто добрих часа по народно позориште! То сад новом управитељу Милошу Цветићу Бог а душа!

Јован Грчић.

П. АДАМОВ.

Врло мален део свога големога дуга исплатиће данас „Стражилово“ највернијем и најиздржљивијем свом раднику тим, што му лик приказује читаоцима својим. Сав дуг му и онако не може исплатити, јер се не да ни одмерити ни проценити. Ако је „Стражилово“ од године 1886., 1887. и 1888. што вредило, ако је српској књижевности учинило какве услуге, то је у првом реду заслуга онда превреднога а данас на жалост пренемарнога П. Адамова. Не зна то читалачка публика, зна то само уредник, шта је „Стражилову“ био П. Адамов. Читаоци су да богме читали у листу његове лепе приповетке и слике из народног живота, али оно друго, што је Адамов у листу и за лист радио, то се, као што сам већ толико и толико пута, довољане већ и преко мере, читао, уписује у заслугу уреднику а о П. Адамову, који је ту био не десна рука, него све и сва, нема ни помена. Ако је „Стражилово“ увело што ново па је то ново наишло на допадање и одзив у читалачкој публици, то је за цело покренуо и подетакао П. Адамов, и у том је онда П. Адамов својеки радио да се одржи. Да богме да се много морало разбити о незгодне прилике, које се јогунасто опирале баш онде, где се човек не би падао, примера ради да споменем месечне извештаје о појавама књижевним у периодичним часописима српским и хрватским, који се могуће одржати само годину дана. Говорило се с неке стране и с омаловажавањем о тим извештајима, али ја сам то омаловажавање радо отрицао, јер сам с друге стране добио обилно компензације у признању, које је ваљало да иде на адресу П. Адамова.

Свагда сам засебао у срцу, кад год сам помислио, да ће снасти на мене, да о П. Адамову и његову књижевну радњу у „Стражилову“ изречем свој суд. И зебња ми та, видим сад, није неоправдана. Говорити о човеку, кога од детињства љубиш као рођенога брата, за кога те већују најчвршће везе пријатељства и најпријатније успомене верна друговања, није баш тако ни лако, као што би се могло мислити. Субјективност је необуздано створење, па где размахне крили, бадава га хваташ да му крила

мало сасечеш. Тек мислиш, ухватио си га, а оно се извије, и украти га нико. Ја бар то у овај мах осећам и сувише. А по осећају, дакле некритично, судити, у звезде ковати и тепати свим фразама, које се у таквој прилици стотинама саме намећу, није ми достојно ни врснога књижевног рада Адамовљева ни моје искрене љубави према њему. Ја и у осталом држим, да му није нужна ни чија обрана ни према Миливоју Шрепелу у „Viencu“ године 1887. а још мање према Милошу Н. Пејновићу у 162. књизи Летописа Матице Српске. Већ оно, што је до сад урадио српској књизи, само је собом јака обрана, а што буде, дај Боже, још урадио, шат разгони у ветар све сумње у еминентни његов приповедачки и поематрачки дар. На једно само нека ми је овде дозвољено упозорити Милоша Н. Пејновића, а то једно је, да „дубокоумна и веома хваљена она знаменита изрека Паскајева“, којом се он размече на крају своје оцене, ни најмање не туче П. Адамова, него њега, Милоша Н. Пејновића са језујитском му теоријом о „смирности, стидљивости и целомудрености“ сељачке девојке Сришкиње.

П. Адамов — правим именом: *Паја Марковић* — родио се у Сасама (Новим Карловцима) у Срему године 1855. у честитој српској трговачкој кући. Гимназију је учио у Новом Саду а један, највише два разреда на страни у мађарској, сад више не знам којој, гимназији. Универзитете науке слушао је у Грацу и Бечу. 1880. године у јесен добије професорско место на српској великој гимназији у Карловцима и од то доба непрекидно служи у истој гимназији, у којој се сад, у дивној новој згради, латио да уреди књижницу.

Књижевни рад П. Адамова довољно је познат сваком, ко је пратио лану књижевност српску за последњих петнаест година. По свима се скоро листовима састајемо с њиме и с његовим псеудонимима: „М.“ „Аз.“ „П. Ј. М.“ и другим. Најјачи је у сликама из народног живота, у којима износи свеже и верне типове Срба сељака. По осим тога је радио, певајући и преневајући љубавне и родољубне песме и преводечи приповетке.